

Osmanlı Borçları ve Lozan Görüşmelerinde Basına Yansımaları

Müzehher YAMAÇ¹

¹Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, myamac@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8587-330X

Özet: 17. ve 18. yüzyıllarda sık sık mali bunalımlarla karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti, Galata Bankerleri adı verilen sarraflardan faizle para alıyor ve tedavüldeki sikkelerin taşıdığı yolu ile ek gelir sağlamaya çalışıyordu. 1840'lardan itibaren Kırım Savaşı'nın meydana getirdiği büyük açık Avrupa para piyasalarında borçlanma sürecini başlattı. İlk dış borcun alındığı 1854 yılından, borcunu ödeyemez duruma gelip moratoryum ilan ettiği 1876 yılına kadar geçen sürede Osmanlı Devleti büyük bir borç sarmalı içine girdi. Osmanlı Bankası ve Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasından sonra, Osmanlı Devleti Avrupa piyasalarında tahvil satarak borç almayı sürdürdü, borçlanılan paranın büyük bir kısmı eski borçların anapara taksitleri ve faizinin ödenmesinde kullanılmıştır. 1914 yılına gelindiğinde mali bunalım yine ağırlaşmıştı. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, 20 Kasım 1922'de başlayan Lozan Antlaşması barış görüşmeleri kapsamında çözümlenmesi gereken en önemli sorunların başında borçlar konusu gelmektedir. Uzun tartışmalardan sonra antlaşma metnine konulan hükümlere göre imparatorluktan ayrılan ülkeler arasında borçların paylaşılması ve ödeme şekillerinin ilgili devletler arasında yapılacak karşılıklı görüşmelerle saptanması kararlaştırılmıştır. Bu çalışmada Osmanlı borçları sorunu, Lozan görüşmeleri ve basına yansımaları ile imparatorluk topraklarından pay alan devletler arasında paylaşılması konularına, literatür taraması ve dönem gazetelerinden örnekler incelenerek dönemin gelişmeleri analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Borçları, Mali Bunalım, Lozan Antlaşması, Türkiye

Ottoman Debt and Their Reflections in the Press During the Lausanne Meetings

Abstract: The Ottoman Empire, which was frequently faced with financial crises in the 17th and 18th centuries, was taking money with interest from money changers called Galata Bankers and trying to provide additional income by adulteration of the coins in circulation. From the 1840s, the large deficit created by the Crimean War initiated the borrowing process in the European money markets. In the period from 1854, when the first foreign debt was taken, to 1876, when it became unable to pay its debt and declared a moratorium, the Ottoman Empire entered into a great debt spiral. After the establishment of the Ottoman Bank and the Düyun-u Umumiye Administration, the Ottoman Empire continued to borrow by selling bonds in the European markets, a large part of the borrowed money was used to pay the principal installments and interest of the old debts. By 1914, the financial crisis had worsened again. After the First World War, the debt issue is one of the most important problems to be resolved within the scope of the Lausanne Treaty peace negotiations, which started on 20 November 1922. After long discussions, it was decided to share the debts among the countries that left the empire and to determine the payment methods through mutual negotiations between the related states, according to the provisions included in the text of the treaty. In this study, the developments of the period are analyzed by examining the literature review and examples from the period newspapers on the issues of the Ottoman debt problem, the Lausanne negotiations and their reflections in the press, and their distribution among the states that took a share from the empire's lands.

Key Words: Ottoman Debts, Financial Depression, Treaty of Lausanne, Türkiye

1. GİRİŞ

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa ile ilişkileri başlamış, 1830'ların sonuna gelindiğinde bu ilişkiler artmaya başlamıştı. Avrupa ülkeleri ile yapılan ticaret anlaşmaları ticareti düzenler duruma getirmekteydi. Sadece ticaret vergilerine tabi olan yabancı uyruklu tacirler, bir de iç gümrük ödemek zorunda kalan yerli tüccarların yanında ayrıcalıklı duruma gelmişlerdi. Ticaret anlaşmalarına taraf olan devletlerin pasaportunu taşıyan azınlık olan vatandaşlar ön plana çıkıp, Türkiye ile iş yapan yabancı firmaların aracılığı haline geldi. (Keyder,1993:9), Diğer taraftan, 1850'lerden itibaren her türlü ticari faaliyetleri ve finansal işlemleri yapabilecek niteliklere yükselttiler. Sarraflar da devletin mali işlerini üstlenmişlerdi. Galata Bankerleri denilen bu kesim, özellikle 1871-

1881 arası dönemde çok zenginleşerek, birçok farklı alanda ticari faaliyette bulunmuşlardır (Kazgan,1991:20). Bu dönemde Avrupa'da ulusçuluk çağının geride kalıp, emperyalizm çağının işaretlerinin görülmeye başlaması nedeniyle dış ticarete meydana gelen gelişmeler, kapitülasyonların yarattığı olumsuzluklar, izlenen para politikasının yarattığı enflasyonist etki, devletin etkin ve verimli bir vergi toplayamaması, bütçe dengelenmesindeki zorluklar, İmparatorluğun çağın ekonomik düzeninin tümüyle dışında kalması ağır borçlanmalara yol açtı. Böylece, pazarda yabancı ticaret sermayesinin hakimiyetinden sonra, sıra Avrupa para sermayesinin ülkeye yerleşmesine gelmişti.

2. OSMANLI DEVLETİ'NİN DIŞ BORÇLANMALARI

Osmanlı Devleti kökleri 16. Yüzyıla dayanan mali açıklarını kapatabilmek için, 19. Yüzyıldan başlayarak borçlanmaya başlamıştı. Osmanlı Devleti Kırım Savaşı sırasında ilk borçlanmasını 1854 yılında, Londra ve Paris borsalarında 3,3 milyon sterlin tutarında tahvil satarak yaptı. Ardından giderek artan bir borç sarmalına girerek, 1875 yılında borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir (Eldem, 1999:19-20). Osmanlı hükûmeti İngiltere'den ilk borcunu alırken, karşılığında Hristiyan tebaa lehine birçok taviz vermek durumunda kalmıştır (Kazgan, 2005:112). Osmanlı

Devleti'nin dış borçlanmalarını 1854 yılından Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süre olarak iki ayrı dönem olarak incelememiz gerekir.

2.1. Birinci Dönem 1854-1875 Yılları Arası

Osmanlı Devleti bu dönemde büyük miktarlarda ve çok yüksek faiz oranları ile 15 kez borçlandı. Bu borçların kullanımı açısından ekonomiyi canlandırarak, mali gelirleri arttıracak kaynaklar yerine cari harcamalara, bürokrasinin maaşlarının ödenmesi, büyük bir donanma kurulması ve sarayların inşası gibi alanlara harcandı (Pamuk, 2008:119).

Tablo 1: Osmanlı İmparatorluğu'nun 1854-1874 Dönemi Dış Borçları

Borçlanma Yılları	Faiz %	İtfa/Amortisman Oranı %	İhraç/Emisyon Kuru %	Borcun Nominal/İtibari Değeri Osmanlı Lirası	Ele Geçen Miktar Osmanlı Lirası
1854	6	1	80	3.300.000	2.640.000
1855	4	1	102.5	5.500.000	5.644.375
1858	6	1	76	5.500.000	4.180.000
1860	6	1	62.50	2.240.942	1.400.588
1862	6	2	68	8.800.000	5.984.000
1863	6	2	71	8.800.000	6.248.000
1865	6	2.44	66	6.600.000	4.356.000
1865(G.B)	5	1	50	40.000.000	20.000.000
1869	6	1	54	24.444.442	13.200.000
1870	3	3.53	32.125	34.848.000	11.194.920
1871	6	1	73	6.270.000	4.577.100
1872	9	1	98.5	5.302.220	5.222.686
1873(G.B)	5	1	54.0	12.612.110	6.832.551
1873	6	1	59.5	30.555.558	16.500.000
1874(G.B)	5	1	43.5	44.000.000	19.140.000
TOPLAM	-	-	-	238.773.272	127.120.220

Kaynak: İbrahim Hakkı Yeniay, Yeni Osmanlı Devlet Borçları Tarihi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No. 1074, İstanbul, 1964, s.51.

1854 yılında yapılan ilk borçlanma, 33 yılda ifa edilecekti. Bu borçlanmanın riskini İngiltere ve Fransa hükümetleri ve aracı bankerler üstlenmişti. Anlaşma 3.300 bin Osmanlı lirası için yapılmasına rağmen, bu istikrazın kullanılan kısmı 2.640 bin Osmanlı lirasıdır. İhraç %80'den yapılmış %6 faiz ve %1 amortisman getiri hesabı ile %9'a getirecektir (Kazgan, 2005:112). Emisyon kuru-itibari değer farklılığı ve komisyonlar yüzünden paranın ancak bu kısmı ele geçmiştir (Yerasimos, 2001:94). Galata Bankerlerinin aracılık ettiği bu borçlanma, Osmanlı hükûmetine silah ve mühimmat satıp, alacaklarını tahsil edemeyen İngiliz ve Fransız şirketlerinin uyguladıkları yöntemdir (Quartet, 2002:119). Osmanlı gayrimüslimleri bu sayede Osmanlı dış ticareti ve finansman piyasalarını ele geçirmiştir. (Yerasimos, 2001 :92).

1855'de imzalanan ikinci borç anlaşması 5,5 milyon Osmanlı lirasıdır ve bu anlaşmanın faizlerine İngiliz ve Fransız hükümetleri kefil olmuştur. Anlaşmayla sağlanan krediyle silah ve askeri mühimmat alınması, Kırım Savaşı'nın finanse edildiğinin denetlenmesi ve devlet hazinesinin hesaplarını kontrol amacıyla İngiliz ve Fransız hükümetlerini temsilen iki komiser atanması şartı konulmuştur. 1854 ve 1855 borçlanmalarıyla bütçe açıklarını kapatamayan Osmanlı %6 faizli ve değişik vadeli iç borçlanma tahvilleri çıkarttı. 1858 yılında üçüncü kez yapılan borç anlaşması tekrar 5,5 milyon Osmanlı lirasına ulaşmıştı. Dış borçların yanında Galata bankerlerinden sağlanan yıllık %12 faizli borç da katlanarak artıyordu. Devletin esas vergi kaynağında olması gereken gelirler vergilendirilemiyordu.

Osmanlı hükümet yetkilileri ile Parisli banker Mires arasında 1860'da yaklaşık 2,5 milyon Osmanlı lirası (400 milyon frank) tutarında yeni bir borç anlaşması imzalandı (Kazgan, 2005:112). Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu mali kriz giderek ağırlaşmış, 1861-1862 bütçesinde alınan borç 8.800.000 Osmanlı lirasına ulaşmıştır. %6 faizli olan borçtan, ele geçen 5.984.000 Osmanlı lirasıdır (Ekinci, 2008:247). Bütçe gelirin %17'si borç servisine ayrılmıştır. Bu borçlanma ile birlikte kâğıt paraların bir kısmı tedavülden kaldırıldı, ancak iç piyasada Galata bankerlerine olan yüksek faizli on yıl vadeli bonolar ve piyasada bulunan sürekli değer kaybederek itibari değerinin yarısına kadar inmiş olan beşlik ve altılık gümüş paralar ile iç borç tahvillerinin %12'ye varması piyasada istikrarsızlık yaratıyordu (Açba, 2004:73).

1863 yılına gelindiğinde, bütçe açıkları önlenememiş, Osmanlı Devleti borç sarmalı içine girmiş bulunuyordu. 8.800.000 nominal değeri Osmanlı lirası olan borcun ele geçen miktarı 6.248.000 Osmanlı lirasıdır. Bütçe gelirlerinin borç servisine ayrılma oranı %55'e çıkmıştır. Bu borçlanma kurulmakta olan Osmanlı Bankası üzerinden yapılmıştır. Bankanın kurulmasıyla devlet, bağımsız para politikası izleme hakkını devretmiş oluyordu (T.C. Merkez Bankası, 2012:3). İlerleyen yıllarda Osmanlı Bankası, başta Fransız sermayesi olmak üzere yabancı sermayenin çıkarlarının temsilcisi olmuştur (Pamuk,1990:192).

1865 yılında alınan borç miktarı 6.600.000 Osmanlı lirası iken, faizi %6 ve ele geçen miktar 4.356.000 Osmanlı lirasıdır. Bu yıl içinde ikinci kez tekrar borçlanmaya gidildi. 40 milyon liralık bu borçlanma ile borcu borçla kapatma dönemi başlamış oldu. Ödemelerin düzenli yapılmasını kontrol etmek amacıyla Galata bankerlerinden oluşan "itfa sandığı" adı verilen bir komisyon oluşturuldu (Yerasimos, 2001:141). Her yeni borçlanma giderek daha kötü şartlarda yapılı hale gelmişti.

Osmanlı Devleti 1869 yılına kadar geçen sürede bütçe açıklarını Galata bankerlerinden %9 ile %15 aralığında değişen faizlerle sağladığı borçlarla kapatmaya çalıştı. 1870'de 35 milyon tutarındaki tahviller nominal değerinin %32'sini oluşturan bir fiyata satılabildi. 1874'de de nominal değeri 41 milyon Osmanlı lirası olan tahviller, piyasa değerlerinin %40'ına yakın bir fiyatla alıcı bulabildi. Bu durum tahvillerin üstündeki gerçek faiz yükünü büyük miktarda arttırdı (Tezel, 1994:82). Osmanlı Devleti 1860'tan sonra yapılan borçlanmalar için değerinin iki misli ödemede bulunmak zorunda kalıyordu (Pamuk, 2005:64). Osmanlı hükümeti dış borçlanmalarını kendi bütçe olanakları ve dış

borçlanmalarla yapamayınca, 6 Ekim 1875'te iflasını açıklamıştır.

2.2. İkinci Dönem 1875-1881 Yılları Arası

Osmanlı ekonomisinin dünya ekonomisi karşısındaki elverişsiz konumu, 1873 yılında yaşanan borsa krizi sonrası yeni borçlanmalardaki güçlükler, 1875 mali yılında mali iflasın ardından Osmanlı Devleti'ni borçlarını ödemeyiz duruma düşürmüştü (Ekinci, 2008:190). 6 Ekim 1875 gününden başlayarak, Osmanlı Devleti'nin o tarihteki iç ve dış borçlarının faiz ve itfaları 5 yıl için yarıya indirilmiş, fakat bu ödemeler de yapılamamıştır. Artık devlet gelirleri alacaklıların kontrolünde bir idareye verilmiş ve Düyun-u Umumiye'ye doğru yol alınmaya başlanmıştır. Devletin mali iflası anlamına gelen bu gelişmeler, faiz ve anapara taksitlerinin yarıya indirilmesi kararı, tahvillerin çoğunun Londra ve Paris borsalarında satılması nedeniyle başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrupa finans çevrelerinde büyük tepkiyle karşılandı. Bu durum 20 Aralık 1881 tarihinde yayınlanan Muharrem Kararnamesine kadar 5 yıldan fazla bir süre devam etti. (Özdemir,2010:68). Borçlanmanın ikinci döneminde faiz oranı ortalama %4,5 olup, ortalama ihraç fiyatı %85,85'dir, komisyon ve masraflar yüksektir. İkinci dönemde birinci dönemden farklı olarak borç verenlerin anlaşma metinlerine ekledikleri maddeler gittikçe ağırlaşmaktadır. Ele geçen gelirin %58'i eski borçların ödenmesine harcanırken %6,4'ü askeri harcamalara, %17'si bütçe açığına, %2,3'ü hazine harcamalarına ve %15'i yatırım harcamalarına ayrılmaktaydı (Coşar; Bildirici, 2010:229).

2.3. Düyun-u Umumiye İdaresi'nin Kuruluşu (20 Aralık 1881)

Osmanlı hükümeti ile alacaklı devletlerin temsilcileri arasındaki görüşmeler sonunda 1881 yılının Aralık (Muharrem) ayında bir anlaşma yapıldı (Pamuk, 1990:188). Bu anlaşma ile Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kuruluşu kararlaştırıldı. 'Muharrem Kararnamesi' olarak bilinen bu kararname,1882 yılı başında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Pamuk, 2008:121). Borçlanmanın ikinci döneminde imparatorluğun mali iflas dolayısı ile hazine gelir sıkıntısı yaşamaktadır. Maliyede yapılan düzenlemeler durumu ağırlaştırmış,1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ekonomik olarak devleti büyük sıkıntıya sokmuştu. İkinci dönemde, borçlanma sonucu 115 milyon Osmanlı lirası ele geçmiştir. Faiz oranı %4,5 olup, komisyon ve masraflar bu dönemde yüksektir. 1893 yılındaki dış borçlanma %70 ihraç

fiyatı ile gerçekleşen en düşük ihraç fiyatlı borçlanma idi. Borç verenlerin anlaşma maddelerine ekledikleri şartlar gittikçe ağırlaşmaktaydı. Ele geçen gelirin %58'i eski borçların ödenmesine, %6,4'ü askeri harcamalara, %17'si bütçe açığına, %2,3'ü hazine harcamalarına ve 15'i yatırım harcamalarına ayrılmaktaydı (Coşar; Bildirici, 2010:208). Düyun-u Umumiye İdaresi'nin etkin denetimi sayesinde borç ödemeleri düzene girmiş, bu sayede de yeni borçlar bulunabilmiştir. Ancak her borcun ana para ve faizleri alınan miktarın iki katı kadarını Avrupa finans sermayesine aktardı (Pamuk,1990:190). Yabancı sermaye Osmanlı Bankası ile Osmanlı Düyun-u Umumiye İdaresini kullanarak ülkeye yerleşti. Osmanlı Devlet hazinesinin, eskilerini ödemek için yapmak zorunda olduğu yeni borçlanmalarla beslenen mali bağımlılığı, II. Meşrutiyetin ilanına kadar (23 Temmuz 1908)'e kadar 18 adet dış borçlanma ile sonuçlandı (Yerasimos, 1987:349). Düyun-u Umumiye'nin etkisi ile artan dolaysız sermaye yatırımlarında en büyük pay 1890'da %37,3 ve 1914'te %52 ile Fransızlara aitti. İkincilik 1890'da %26,9 ile İngilizlere aitti. Ancak 1914'te %14,4'e düşmüştü. Almanların payı ise %11,5'ten, %23,2'ye yükselmışti (Kazgan, 1999:42).

1888-1896 yıllarında İmparatorlukta yabancı şirketler demiryollarına büyük miktarda yatırım yaptılar. Bunun nedeni demiryolu yapımında kilometre garantisi ile yapımcının riskini ortadan kaldıran bir sistemdi. Bu sistem yeni nüfuz alanları oluşturmak amacındaki emperyalistler arasındaki rekabeti arttırdı. (Zürcher, 1995:128). 1914 yılına gelindiğinde mali durum içinden çıkılmaz bir hal almış, alınan borç sayısı 41 adete ve dış borçlar toplamı 104 milyon 212 bin Osmanlı lirasına ulaşmıştır (Özdemir, 2010:128). Her yeni borçlanma için Avrupalı devletlere yeni ödünler vermek gerekiyordu. Osmanlı Devleti 29 Ekim 1914 tarihinde Almanya'nın yanında Birinci Dünya Savaşı'na katıldığında alacaklıların kupon ödemeleri durdurulmuştur. Ancak 1920 yılında ödeme yasağını kaldırmış, birikmiş taksit ödemelerine çalışılmıştır.

3. LOZAN'DA BORÇ GÖRÜŞMELERİ VE BASINA YANSIMALARI

Konferans, törenlerin tamamlanmasının ve usul ve şekil sorunlarının belirlenmesinin ardından 21 Kasım 1922 tarihinde genel kurul oturumuna başlamıştır. Komisyonun Fransız temsilci M. Barrere başkanlığındaki 3. oturumunda borçlar konusu ele alınmış ve konunun kurulacak alt mali komisyonda görüşülmesine karar verilmiştir (Meray, 1971:331). 28 Kasım 1922'de Dışişleri

Bakanı İsmet İnönü bu komisyonda bir konuşma yaparak Türkiye'nin bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanınması ve eşit hak ve yetkilere sahip olması gerektiğini belirtti. Ankara'dan kendisine verilen talimat doğrultusunda, "İmparatorluk dönemi borçlarının Balkan Savaşı'ndan bu yana Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak alan devletler arasında paylaşılması gerektiği" tezini savundu (Meray,1971:6).

Yunanistan temsilcisi Venizelos ise Osmanlı borçlarının paylaşılmasının adaletli olmadığını ileri sürmüş, İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcileri de Sevr Antlaşması hükümlerine uygun bazı görüşler ileri sürmüş ancak bu iddialar Türk tarafınca kabul görmemiştir. Bu süreç basın kuruluşları tarafından yakından takip edilip, okurlarıyla paylaşılmıştır.

The Times gazetesinin haberine göre; Osmanlı borçları konusu ilk olarak 27 Kasım'da Ekonomik ve Mali İşler Komisyonunda Fransız delege Berrere başkanlığında gündeme getirildi. Başkan üç tali komisyon oluşturulmasını bunların ulaştırma, gümrük, ekonomi konularını kapsamaya gerektiğini açıkladı. İsmet Paşa Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığı için Osmanlı'dan kalan Düyun-u Umumiye borçlarının belirli bir program kapsamında Osmanlı'dan ayrılan devletlere pay edilmesi gerektiğini talep etti. Müttefikler borçların altınla ödenmesini talep ederken, Türk heyeti bunun kabul edilemeyeceğini vurguluyordu (The Times, 29 Kasım 1922:1).

The Times, 6 Ocak 1923 tarihli sayısında; Türklerin alt komisyon tartışmalarındaki tavırlarının, borç konusundan anlamadıklarını veya bu meseleye ciddiyetsiz bir şekilde yaklaştıklarını gösterdiğini öne sürmüştür. "Savaş başladığında, Türk borcunun yaklaşık 150.000.000 pound tutarında Türk altını olduğu ve bu borcun Ankara ile nasıl çözüleceğinin tartışıldığı alt komisyon oturumunda, söz konusu borcun Osmanlı Devleti'nin ardılı devletlerce paylaşılması gerektiğinin Türkler tarafından sert bir şekilde savunulduğu" haberini okurlarına aktarmaktadır (The Times, 6 Ocak 1923:8).

Üçüncü Komisyonun borçlar konusu ile ilgilenen Alt Komisyon Başkanı Fransa Büyükelçisi Maurice Bompard, 13 Ocak 1923'te komisyona bir rapor sunmuştur. Bu raporda, borçların Türkiye'den toprak almış devletler arasında paylaşılması konusunun kabul gördüğünü, ancak paylaşılacak borçların başlangıç tarihi hususunda karar verilemediğini belirtiyordu. Bu bağlamda Türkiye, paylaşılacak borçların başlangıç tarihi olarak Mondros Mütarekesi'nin tarihini almak istediğini ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan Osmanlı İmparatorluğu da sorumlu olduğu için savaş

sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nun yaptığı borçların ayrılan devletlere ödetilmesinin doğru olmayacağını belirtmiştir. Raporda ayrıca Türkiye'de savaştan önce altın para kullanılırken, şimdi kâğıt para kullanıldığını ikisinin ise eşdeğerde olmadığı belirtilerek, borçlanma sözleşmeleri hükümleri uyarınca ödemelerin, altın ile kâğıt para arasındaki dönüşüm oranının savaş öncesi oran üzerinden yapılması gerektiği kayıt edilmiştir (Meray, 1971:41-49).

Osmanlı borçları konusu alt komisyonlarda gündeme getirildiğinde, Müttefikler borçların 1914 ile sınırlanmasını, İsmet Paşa ise 1918 ile sınırlanarak savaş yıllarını da kapsamasını istedi. Fransız delege Bombard bu fikrin adaletsizlik olduğunu savunurken, Lord Curzon Türk tavrını hatalı bulduğunu açıkladı. The Times, "Türk Borçları" başlığı altında bu konuyu gündeme getiriyor ve Türklerin durumlarını tekrar gözden geçirmelerini öneriyordu (The Times, 15 Ocak 1923:3).

The Times gazetesi, Mustafa Kemal Paşa'nın Eskişehir'de yaptığı "Lozan Barış Konferansı'ndan barış çıkarsa, barışı tamamladıktan sonra büyük işler bizi bekliyor, askeri zaferden sonra şimdi ekonomik sorunlarımıza yönelmeliyiz, ancak Avrupalı devlet adamları bizi aldatmaya çalışırsa, ordularımız hazır" şeklindeki konuşmasından alıntılarını sütunlarına taşımaktaydı (The Times, 18 Ocak 1923:9).

Uzun müzakere ve tartışmaların ardından Konferans, ilerleme kaydedilememesi nedeniyle çıkmaza girmiş ve müzakereler 4 Şubat 1923 tarihinde sona ermiştir (İnönü, 1993:105). Ankara hükümeti Lozan'da karşılaşılan güçlükleri Türk ve Dünya kamuoyuna duyurmak, ekonominin çeşitli sorunlarını tartışmak amacıyla 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir İktisat Kongresi toplandı. Mustafa Kemal 'in buradaki konuşmasının büyük bölümü Lozan görüşmelerini çıkmaza sokmuş konulara cevap niteliğindedir. Atatürk imtiyazların, kapitülasyonların tarihi gelişmeye olumsuz etkisini vurguladıktan sonra, yabancı sermayeye karşı olunmadığını, "kanunlarımıza riayet şartıyla ecnebi sermayesine lâzım gelen teminatı vermeye hazırız" şeklinde açıklamıştı (Ökçün, 1968:252).

Konferansın ikinci dönemi 23 Nisan'da tekrar başlamıştır. Bu dönemde müttefiklerin heyetinde İngiltere adına Sir Horace Rumbold, Fransa adına General Maurice Pellé, İtalya adına M. Cesare Montagna heyet başkanı olarak Lozan'a gelmişlerdir (Karacan, 1993:234). Osmanlı borçlarının nasıl ödeneceği konusu Konferans'ın gündemine geldiğinde, özellikle Fransız ve Türk

temsilciler arasında çatışmalara neden oldu. Konferansın en aktif tarafı olan Fransa, Türkiye'ye taleplerini kabul ettirmek için İngiltere'yi kullanamayacağını anladı ve Türkiye ile görüşülecek konularda İtalya ve Yunanistan ile iş birliği yapmaya çalıştı. Ancak İtalyanlar Meis Adası, Yunanlılar ise Anadolu'nun tahribi sorunlarını çözmeye çalışıyorlardı. İtalya ve Yunanistan da bu konuda yalnız olduklarını anladılar (Karacan, 1993:382). Türk heyetinin borç ödemelerinin frank ile yapılması talebine karşılık Fransızlar altın ile ödeme yapılmasını istemektedir. Fransızlar Yunanistan ile Türkiye arasındaki uyumsuzluk konularını da borçlar sorunu ile ilişkilendirip çözümsüz bir hale getirmek için çaba sarf etmekteydiler (Karacan, 1993:394-396).

Le Temps gazetesi 24 Nisan 1923'te, "Konferansın ilk gününün ağır geçtiğini, İsmet Paşa'nın ılımlı ve pozitif bir davranış içinde olduğunu, Türklerin barışı hedefleyerek Lozan'a geldiklerini, ancak Fransa'nın kazanımlarına saygı gösterilmesi gerektiğini" yazmıştır (Le Temps, 24 Nisan 1923:1).

Mayıs ayında, mümkün olan en kısa sürede barışa ulaşmayı arzulayan Müttefik Baş Delege, tüm ihtilafı konuları yeniden müzakere etmeyi kabul ettiler ve Fransız Baş Delege General Maurice Pelle'yi niyetlerini İsmet Paşa'ya bildirmekle görevlendirdiler. İsmet Paşa ile General Pelle arasındaki görüşmede, konferansın en tartışmalı konusu olarak öne çıkan Osmanlı borçlarının faizlerinin hangi para birimi üzerinden ödeneceği konusu gündeme geldi. İsmet Paşa "Türk ekonomisinin kaldıramayacağı taahhütlerin altına giremeyeceğini, özellikle altın ile ödeme yapmanın Türkiye'nin gücünü aştığını, daha önce Sırp, Bulgar, Avusturya ve Macarlara gösterilen ödeme kolaylıklarının Türkiye'ye de yapılmasını ve Fransız frangı üzerinde anlaşmaya varılması halinde anlaşmanın mümkün olan en kısa sürede imzalanabileceğini" ifade etti (Karacan, 1993:439). Anlaşmanın 46. Maddesine göre Türkiye borçların önemli kısmını ödemeyi kabul etmiştir. "Borçları yüklenen devletler, kendi hisselerine düşen payları faizsiz olarak, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere 20 yılda ödemeyi üzerlerine alacaklardır. Türkiye'nin daha önce ödediği borçlar, birikmiş anapara ve faizlerine mahsup edilecektir" (Yılmaz, 2003:310). İsmet Paşa ayrıca barıştan önce konuyu gerek Fransız hükümeti gerekse alacaklılarla görüşmeye hazır olduğunu belirtmiştir. Bu açıklamanın ardından Türk heyetinden bazı delegeler ve uzmanlar alacaklılarla temas kurmak üzere Paris'e gitmiş (Delege Hasan (Saka) Bey ve Mali Müşavir Şefik (Başman) Bey) ve alacaklılar birliği ile görüşerek frank konusunda bir anlaşmaya varmaya çalışmışlardır.

Konferansta yıllık ödenecek borç miktarı ve borçların ödeneceği para birimi tartışmaya neden olmasını. The Times 3 Mayıs 1923'te sütunlarına taşımıştır. "Miktar üzerindeki uyuşmazlığın Paris'teki bir komisyon tarafından belirlenmesi ve Türklerin ödemeyi altın ile değil kâğıt para ile ödeme yapmak istemelerini, Ayrıca Türk tarafı ödemeler konusunda uluslararası bir düzenleme talep ederken, Müttefikler eski anlaşmaların devam etmesi konusunda ısrarcı" olduklarını yazmaktadır (The Times, 3 Mayıs 1923:1).

Le Matin gazetesi de "Türklerin bazı temel konularda uzlaşmadan yana olmadıklarını iddia ederek, kuponların ödenmesi sorununun çözümlenmeden İsmet Paşa'nın anlaşmaya yanaşmayacağını iddia etmektedir. Müttefikler bu konunun Türk tarafı ile kupon sahipleri arasında çözülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Konuyu Osmanlı Fonları Sahipleri ile görüşmek üzere, Türk temsilci Hasan Bey Paris'e gitmiştir" (Le Matin, 17 Mayıs 1923:3). Gazetenin 27 Mayıs'taki haberinde yer alan ifadelerle göre: "İsmet Paşa Müttefik devletlerin temsilcileri ile yaptığı görüşmede, barışı geciktiren sorunların bir an önce çözümlenmesini istediklerini, Türkiye'nin bu anlaşma için ödünler verdiğini ve bu anlaşmanın son bir barış düzenlemesi olduğunu" açıklamıştır (Le Temps, 27 Mayıs 1923:3).

Le Temps gazetesi, İmtiyaz sahiplerinin Ankara'da yaptıkları görüşmelerden söz etmektedir. "Gazeteye göre Hasan Bey'in Paris'te yaptığı görüşmeler olumlu sonuç vermemiş ancak, nasıl olsa anlaşma, barış anlaşması imzalandıktan sonra da yapılabilirdi" (Le Matin, 28 Mayıs 1923:1).

Le Matin gazetesi, 31 Mayıs'ta kuponlar konusunun görüşülmesini sütunlarına taşımıştır. Gazetede yer alan habere göre, "kuponlar konusunda on beş gün içinde bir anlaşmaya varılacağı kesindir. Şu an için bir anlaşma sağlanamamış bile olsa daha sonra yeni sözleşmelerle anlaşma sağlanabilirdi. Fransa, bu konunun hisse sahipleri ile Ankara hükûmeti arasında çözülmesini istemektedir Aynı şekilde Sir Horace Rumbold da İngiliz hisse sahipleri açısından da aynı şekilde çözüm beklemektedir" (Le Matin, 1 Haziran 1923:3).

Le Temps gazetesi "General Pellé ile İsmet Paşa'nın kuponların ödenmesi konusunda bir çözüm arayışında olduklarını yazmaktadır. Sorunun çözülmesine engel olan husus İsmet Paşa'nın yabancı sermayeli Osmanlı kuruluşlarının zararlarının tazmin edilmesine karşı olmasıdır" (Le Temps, 6 Haziran 1923: 4). Le Matin gazetesi 12 Haziran tarihli sayısında, "Ankara ve Lozan'da işlerin iyi gitmediğini yazmaktadır. Türkler

kuponların ödenmesinde 150 milyon civarında bir indirim ve ödemede kullanılan para biriminin Fransız frangı olmasını talep etmektedirler. Müttefikler ise kuponlarla ilgili bir maddenin barış antlaşmasına dahil olmasını istememişlerdir. Anlaşmanın yapılmamasının sonuçlarına Türkiye'nin katlanacağını" açıklamışlardır (Le Matin, 12 Haziran 1923:3).

The Times 13 Haziran 1923 tarihli sayısında, Lozan'da görüşmelerin çıkmaza girdiğini yazmaktadır. "Türklerin borç ve imtiyazlar konusunda taviz vermek istememeleri görüşmeleri sonuçsuz kılmıştır" (The Times, 13 Haziran, 1923:3).

Haziran başından itibaren Türk gazetelerinin borçlar konusunu yoğun olarak okurlarına aktardığı görülmektedir. İsmet Paşa basına verdiği demecinde: "Osmanlı genel borcu faizlerinin altınla ödenmesinin kesinlikle söz konusu olmadığını, harap edilmiş Türkiye'nin gelir kaynaklarının altınla ödenmesine müsait olmadığını" açıklamıştır (İkdâm, 3 Haziran 1923:1). İkdâm gazetesi, Osmanlı Genel Borcu olan Duyun-u Umumiye faizlerinin ödenme şekli hakkındaki tartışmalarda, Ankara'nın bu meseleye çok önem verdiğini, yazılarında vurgulamıştır. Gazete müttefiklere tepkisini; "Konferansta her mesele halledilirse faizlerin altın olarak ödenmesi hususunda ısrar edildiği takdirde bu sorun senelerce barış yapmamak için bir sebep teşkil eder. Fakir Türkiye'den her sene kırk milyon lira istemek onu tabi bir ölüme sevk etmekten başka bir şey değildir", gibi sözlerle ifade etmeye çalışmıştır (İkdâm, 5 Haziran 1923:3).

İkdâm gazetesi de yabancı basından aktardığı Türkiye'nin yabancı sermaye düşmanı olduğuna ilişkin asılsız haberleri eleştirmiştir. Gazete; "...Lozan'da bizim murahhaslarımızın kuponlar meselesinde seçmiş olduğu müdafaa tarzı bizim Fransız sermayesine karşı bir husumetimiz tarzında asla anlamlandırılmamalıdır." "Duyun-u Umumiye faizlerinin ödeme gücümüz ile orantılı, uygun bir hal ve derecede olmasını temin etmek için, talep ettiğimiz şartlar diğer memleketlerde ve özellikle Fransa'da bugün geçerli olan şartların tamamen aynıdır..." şeklinde savunmada bulunmuştur (İleri, 7 Haziran 1923:1).

Başbakan Rauf Bey ise Anadolu Ajansı'na bu konuda verdiği demecinde, "Türkiye'nin isteğinin hak ve adalet dairesinde makul şartlar içerdiğini ve faizlerin altınla ödenmesinin hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini söylemiştir" (İkdâm, 11 Haziran 1923:1).

Türk basını müttefiklerin Osmanlı borçlarının faizlerinin altın ile ödenmesinin istemelerine büyük tepki göstermiştir. Bu durumu "Türkiye'nin

ekonomik bağımsızlığına karşı bir hareket algıladıkları” anlaşılmaktadır. Bu konunun Konferansın da en önemli safhası olduğunu okurlarına aktarmışlardır. (Hâkimiyet-i Milliye, 12 Haziran 1922:1).

Borçlar sorunu en fazla Fransa’yı ilgilendirdiğinden, Fransız basınında çıkan haberler ve yorumlar Türk basını tarafından takip edilmektedir ve okurlarına aktarılmaktadır. (Vakit, 23 Haziran 1923:1). İkdâm gazetesi 25 Haziran tarihli sayısında, “Türkiye’nin iktisaden esir düşmesi tehlikesine karşı Fransa’nın ilgisiz kalmamasını isteyerek, zayıf bir Türkiye’nin dostluğunun Fransa’ya yarar sağlamayacağını” vurgulamıştır (İkdâm, 25 Haziran 1923: 1).

Le Temps gazetesi 27 Haziran tarihli sayısında, “tarafar arasında yapılan görüşmeler sonunda gelinen noktada sonuca varmak için anlaşmazlık nedeni olarak yabancı sermaye sahiplerinin hakları ve imtiyazları, borçlar sorunu ve boğazların tahliyesi konusunun kaldığını” yazıyordu. Fransa için aslında en önemli sorun imtiyazlar ve borçlar sorunudur. Gazete bu sorunların yakın zamanda çözüleceğine olan inancını okurları ile paylaşmaktaydı (Le Temps, 27 Haziran 1923:1).

Vakit gazetesi de bu konuda “Türkiye’nin isteğinin kesinlikle kabul edilmesi gerektiğini, buna gerekçe olarak da harabeye çevrilen Türkiye’nin mali durumunun bu borcu karşılayamayacağını” savunmuştur (Vakit, 2 Temmuz 1923:1).

Le Matin 4 Temmuz tarihli sayısında, “Müttefikler ile Türkiye arasında bir gün önce iktisadi konuları görüşmek üzere bir görüşme yapıldığını ve İsmet Paşa’ya kuponların ödenmesi, imtiyazlar, tahliye konularını içeren bir nota verildiğini” yazıyordu. “Barışın geciktirilmesinin sonuçları karşısında Müttefiklerin tutumların ne olacağı” açıklanıyordu. Kuponların ödenmesi haricinde diğer iki konu daha sonra çözümlenebilirdi (Le Matin 4 Temmuz 1923:3).

İlerleyen günlerde Osmanlı borçları konusunda uzlaşmaya varıldı. The Times anlaşmanın içeriğini okurlarıyla “Türk Barışı, Sır Açığa Çıktı” başlığı ile paylaştı. Dramatik bir an olmadan sona ulaşıldığını bildiriyor ve Konferansı “sabır oyunu”na benzetiyordu. Türk hükûmeti ile tahvil sahipleri arasında yapılacak görüşme ile anlaşmazlığın çözüme ulaşacağını işaret ediyordu (The Times 10 Temmuz 1923:1).

Tevhid-i Efkâr Gazetesi Lozan Antlaşmasını duyurduğu 24 Temmuz 1923 tarihli sayısında, “Bugün sulh bayramı, hakiki kurtuluş ve istiklâl bayramıdır” şeklinde yazarak günün önemini

vurgulamaktadır (Ek.1, Tevhid-i Efkâr, 24 Temmuz 1923:1)

Lozan Barış Antlaşması’nın 24 Temmuz 1923’te imzalanması üzerine, Vakit gazetesi 25 Temmuz 1923 tarihli sayısında Türk sütunlarına taşıdığı bu antlaşma haberini; “Antlaşma İsmet Paşa tarafından Mustafa Kemal’in gönderdiği altın kalemle imzalanmıştır. Sulhun imza törenini dün yapılmış, 24 Temmuz’da milletler istiklâlimiz önünde parmak kaldırdılar; bugünden başlayarak hayatımızı muhasebe etmek ve geleceğe kuvvetle yürümek gerekir” şeklinde okurlarıyla paylaşmaktadır (Vakit, 25 Temmuz 1923:1).

Le Temps gazetesi de birinci sayfasında, “Barışın imzalanması. Lozan’dan talepler başlığı” altında uzun bir makale yayınlamıştır. Makalenin borçlar ile ilgili kısmı özetle şöyledir: “İşte bugün saat 3’te Lozan’da imzalanacak diplomatik anlaşmaların listesi: Barış Antlaşması’nın temel maddeleri, anlaşma 143 maddeden oluşuyor ve beş bölüme ayrılıyor. Bölüm II’nin başlığı: Mali hükümler. 46’dan 57’ye kadar olan maddeler düzeltildi. 1914-1918 savaşıdan sonra Türkiye’nin dış borcunun Türkiye ile Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılan ülkeler arasında bölüştürülmesine ilişkin kurallar. Bu dağıtımın prensibine göre müstakil topraklardan her biri, bu toprakların savaş öncesi Osmanlı İmparatorluğu’nun genel gelirlerine katkısı oranında borçtan bir pay alacaktır. Bu oran, Osmanlı Borçları Konseyi ve Paris’te toplanacak bir komite tarafından her ülke için bir kez belirlenecektir” (Ek.2, Le Temps ,25 Temmuz 1923:1)

4. OSMANLI DEVLETİ DİŞ BORÇLARININ PAYLAŞTIRILMA KARARI

Konferansın ikinci döneminde üç ay boyunca devam eden toplantılarda, ilk dönemde çözüme kavuşturulamayan sorunlar üzerinde görüşmeler yapıldı. Bu konular arasında Müttefikler özellikle borçlar konusunun üzerinde durdular. Lozan Antlaşması ve bu Antlaşmaya ekli on yedi belge ve mektup 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmıştır (Gönlübol; Sar:54). Lozan’da müttefiklerle birçok konuda anlaşma sağlanmıştır, dış borçların, İmparatorluğun savaş öncesi toprakları arasında oransal dağılımı ilke olarak benimsendi. Lozan Konferansı’nda Mali hükümler altında Osmanlı Devlet borcu ele alındı. Md. 46’ya göre borçların dağılımı, Antlaşmanın 12. ve 15. Maddelerinde sözü edilen adaların ve bu Maddenin son fıkrasında belirtilen toprakların bırakıldığı devletler ve Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan Asya toprakları üzerinde yeni kurulan devletler arasında paylaşılacaktır. Türkiye borçların önemli kısmını

ödemeyi kabul etmiştir. Borçları yüklenen devletler, anlaşma yürürlüğe girer girmez, 20 yılda faizsiz olarak ödemeyi üzerlerine alacaklardır (Yılmaz, 2003:310). Md.47, Düyun-u Umumiye İdaresi bu borçları paylaşacaktır. Md. 49, borcun ödeme koşullarının saptanmasının Paris'te kurulacak bir komisyon tarafından yapılacağını, Md.50, borçların Balkan Savaşlarından öncekiler ve Balkan Savaşı ile Birinci Dünya Savaşı arasında alınan borçlar biçiminde ikiye ayrılacağı hükmünü getiriyordu (Oran, 2001:231).

Osmanlı İmparatorluğu'nun ödemeleri 1914 yılına kadar düzenli bir şekilde devam etmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında (1914-1918) Osmanlı İmparatorluğu kendisine bırakılan toprakların gelirlerini toplayarak tahvil sahiplerinin borçlarını ödemiş, ancak Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Savaşı'na katılınca İngiliz, Fransız, İtalyan, Rus ve diğer bazı alacaklıların kupon bedelleri ve taksitlerinin ödenmesi durdurulmuştur. Diğer yandan, Osmanlı hükümeti 1920 yılında ödeme yasağını kaldırmış ve gelir tahsilatlarının devalüe edilmiş bir para birimi üzerinden yapılmasına rağmen birikmiş taksitleri ödemeye çalışmıştır. Lozan Antlaşması'nın 49. maddesi uyarınca, Türkiye ile çoğunluğu Fransız olan alacaklılar arasında 1926 yılının ilk aylarında Paris'te görüşmeler başlamış, ancak bu görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır. Sonuç olarak, 13 Haziran 1928 tarihinde Paris'te imzalanan anlaşma ile Türkiye, Osmanlı borçlarının anapara ve faizlerini ödemeyi kabul etmiştir (BCA, Fon No: 30 18 12- Kutu No:1 Dosya No: 3 Sıra No:19). Borçlar Osmanlı'dan ayrılan ülkeler arasında dağıtılmış ve en büyük pay Türkiye Cumhuriyeti'ne verilmiştir (Tezel, 1994:207). Lozan Antlaşması yürürlüğe girdiğinde toplam borç 129,4 milyon liraydı. Bunun 85,6 milyon lirası Türkiye'nin payını oluşturacaktı. Türkiye 5.809 milyon lira ödeyecekti. Lozan Antlaşması'na göre ödemeler 1929 yılında başlayacaktı. Türkiye 1929 taksidini zamanında ödedi, ancak borçlarının ödemelerinde 1929 dünya ekonomik bunalımı nedeniyle ödeme sorunu ortaya çıktı. Bunun üzerine Ankara ve Paris'te görüşmeler yapıldı (Eldem,1994:228). Ancak daha sonra Milletler Cemiyeti'nin aldığı karara göre Türkiye, Osmanlı borçlarından 1912 öncesi olanların yüzde 62'sini, 1912 sonrası olanların yüzde 79'unu ödeme durumunda bırakıldı. Görüşmeler, 1933 yılına kadar sürdü. (Kepenek; Yentürk, 2009:36).

Tablo 2: Lozan Barış Antlaşması hükümlerine göre; 13.6.1928 tarihinde Paris'de imzalanan ve 1 Aralık 1928 tarihli ve 1367 sayılı Kanunla onaylanmış olan Osmanlı Borçlarının ülkelere göre paylaşımı:

Ülkeler	Borç Tutarı (TL)	%
Türkiye	84 597 495	65.32
Yunanistan	11 054 534	8.5
Suriye- Lübnan	11 108 858	8.5
Irak	6 772 142	5.2
Yugoslavya	5 435 597	4.1
Filistin	3 284 429	2.5
Bulgaristan	1 776 354	1.4
Arnavutluk	1 633 233	1.3
Hicaz (S. Arabistan)	1 499 518	1.2
Yemen	1 182 104	0.9
Ürdün	733 310	0.5
İtalya	243 200	0.15
Asir (S. Arabistan)	26 138	0.02
Necit (S. Arabistan)	129 150	0.01
Maan (Ürdün)	128 728	0.01
Toplam	129 604 910	100

Kaynak: Lozan Barış Antlaşması hükümlerine göre 13.06. 1928 tarihinde Paris'te yapılan anlaşma sonucu paylaşım (Yeniay, 1964: 132).

Ödemeler 22 Nisan 1933 tarihinde Türkiye lehine yapılan düzenlemelerle sonuçlandırılmıştır (Tekeli; İlkın, 2008: 43-45). Türkiye Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı öncesinde alınan borçların yüzde 40'ını (84,6 milyon TL) üstlenmiş ve 5 Mayıs 1954 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nun borçlarının son taksitini tamamen ödemiştir (Yeniay, 1964:146).

5. SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin sürekli fetihler, üretken olmadan yapılan harcamalar, aşırı büyümüş ve hantallaşmış bir bürokratik yapı nedeniyle kurulan mali yapısı giderleri karşılayamayınca 1854 yılında Kırım Savaşı'nı finanse etmek amacıyla ilk kez dış borçlanmaya başvurulmuş, ancak bu tarihten sonra devlet bir dış borçlanma sarmalına girmiştir. Dış borçların tamamen alınıp amacına uygun kullanıldığını iddia etmek mümkün olmamakla birlikte, 1854-1874 yılları arasında alınan borçların ikisinin savaş borçlanması için, bir kısmının ise piyasadan kâğıt para çekilmesi, kısa vadeli iç borçların ödenmesi, demiryolu yapımı, eski borçların ödenmesi ve bütçe açıklarının kapatılması için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dış borçlanmanın ağır koşulları ve borç sarmalı sonucunda 1876 yılında moratoryum ilan edilmek zorunda kalındı.

Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun dış borçlanmasında yeni bir dönem başladı. Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kurduğu etkin denetim sayesinde borç tahvillerinin riski önemli ölçüde azaltıldı. Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na girene kadar, Avrupa finans kapitali 1854 yılından itibaren aldığı borçların iki katını anapara ve faiz ödemesi olarak geri ödemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun borç aldığı ülkeler incelendiğinde, 1881-1914 döneminde en büyük payın Fransa'ya ait olduğu görülmektedir. Fransa, 1914 yılına gelindiğinde toplam borcun yarısından fazlasını elinde bulunduruyordu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuki, ekonomik ve mali temelleri 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile atılmış ve sınırları belirlenmiştir. Lozan Antlaşması ile Düyun-u Umumiye İdaresi kaldırılmıştır. Yeni Türk Devleti, Osmanlı borçlarını düzenlemek ve tasfiye etmek amacıyla Lozan görüşmelerinde bu konuyu ayrı bir oturum olarak ele aldı. Lozan Antlaşması ile bu borçlar Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler arasında paylaştırıldı. Yeni kurulan 16 devlet arasında en yüksek borç yükünü Türkiye üstlenmiştir. Lozan Konferansı'nın 46. maddesine göre, Türkiye'nin borçlarını ne şekilde ödeyeceğinin Türkiye ile borç senetlerini elinde bulunduranlar arasında yapılacak görüşmelerde belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye ile çoğunluğu Fransız olan bu alacaklılar arasında uzun süren müzakereler tartışmalara neden oldu. Ancak 13 Haziran 1928 tarihinde imzalanan anlaşmalarla ödenecek borç miktarı ve ödeme şekli bir formüle bağlandı. Ancak 1929 Dünya Ekonomik Buhranı Türkiye'yi ödeme gücüne soktu. Bu durum Türk-Fransız ilişkilerinin inişli çıkışlı bir seyir izlemesinde önemli bir rol oynadı. 22 Nisan 1933'te Paris'te yeni bir borç anlaşması imzalandı. 25 Mayıs 1954 tarihinde dış borçlanma dönemi kapanmış oldu. Türk siyasi tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Lozan Antlaşması, ekonomik olarak bağımsız, egemen, demokratik, laik, sosyal, seküler ve bir hukuk devleti olarak, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Açba, S. (2004). *Osmanlı Devleti'nin Dış Borçlanması 1854-1914*, Vadi Yayınları, Ankara, 2004.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivleri, Fon No: 30 18 12 - Kutu No:1 Dosya No: 3 Sıra No:19
- Ekinci, M. F. (2008). Türkiye'nin Mali İntiharı, Kapitülasyonlar ve 1838 Baltalimanı Ticaret Sözleşmelerinden Sevres Antlaşması'na, Platin Yayınları, Ankara.

- Eldem, V. (1994). Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, VII. Dizi, Ankara.
- Eldem, E. (1999). Osmanlı Bankası Tarihi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Gönlübol, M.. & Sar, C. (1993). Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990), "1919-1939 Dönemi", Siyasal Kitabevi, Ankara..
- İNÖNÜ, İsmet, İstiklal Savaşı ve Lozan, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karacan, A. N. (1999). Lozan Konferansı ve İsmet Paşa, Bilgi Yayınevi, Ankara,
- Kazgan, G. (1999). Tanzimattan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Kazgan, H. (2005). Galata Bankerleri, Türk Ekonomi Bankası, İstanbul, 1991.
- Kazgan, H. (2005). Osmanlı'da Avrupa Finans Kapitali, Orion Yayınevi, Elif Yayınevi, Ankara, 2005.
- Kepenek, Y.& Yentürk, N. (2009). Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Keyder, Ç. (1993). Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Meray, S. L. (1971). Lozan Barış Konferansı-Tutanaklar Belgeler, C.3, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Oran, B. (2001). ed., Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bu Güne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C.I, 1919-1980, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ökçün, A. G. (1968). Türkiye İktisat Kongresi: 1923 İzmir, Ankara.
- Özdemir, B. (2010). Osmanlı Devleti Dış Borçları, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Pamuk, Ş. (2005). Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme, 1820-1913, Tarih Vakfı yurt Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, Ş. (2008). Osmanlı'dan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme, Seçme Eserleri II, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, Ş. (1990). Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1550-1914, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Quartet, D. (2002). Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yerasimos, S. (1987). Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, C. II, Çeviren Babür Kuzucu, Bilim Belge Yayınları, İstanbul, 1987.
- Coşar, N. & Bildirici M. (2010). Ed. Tarihi, Siyasi, Sosyal Gelişmeleri Işığında Türkiye Ekonomisi 1908-2008, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010, s.229.
- Tekeli, İ. & İLKİN, S. (2008). 1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları, Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Tezel, Y. S. (2000). Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tunçay, M. & Koçak, C. vd., (1997). Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980, Korkut Boratav, "İktisat Tarihi, 1908-1980", Cem Yayınevi, İstanbul.
- Türkiye'de Banknot Basımının Tarihçesi, (2012). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayını, Ankara .
- Yeniay, İ. H. (1964). Yeni Osmanlı Borçları Tarihi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yerasimos, S.(2001). Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye-II, Tanzimat'tan I. Dünya Savaşı'na, Belge Uluslararası Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Yılmaz, F. (2003). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Dış Borçlar, Berikan Yayınları, Ankara, 2003.

Zürcher, E. J. (1995). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, 1995.

Gazeteler

The Times :

29 Kasım 1922, 6 Ocak 1923, 15 Ocak 1923, 18 Ocak 1923, 13 Haziran 1923, 10 Temmuz 1923.

Le Temps:

24 Nisan 1923, 27 Mayıs 1923, 6 Haziran 1923, 27 Haziran 1923, 18 Temmuz 1923, 25 Temmuz 1923.

Le Matin,:

17 Mayıs 1923, 28 Mayıs 1923, 1 Haziran 1923, 12 Haziran 1923. 4 Temmuz 1923.

İkdâm:

3 Haziran 1923, 5 Haziran 1923, 11 Haziran 1923, 25 Haziran 1923.

İleri:

6 Haziran 1923, 7 Haziran 1923.

Hâkimiyet-i Milliye:

12 Haziran 1922

Vakit:

23 Haziran 1923, 2 Temmuz 1923.

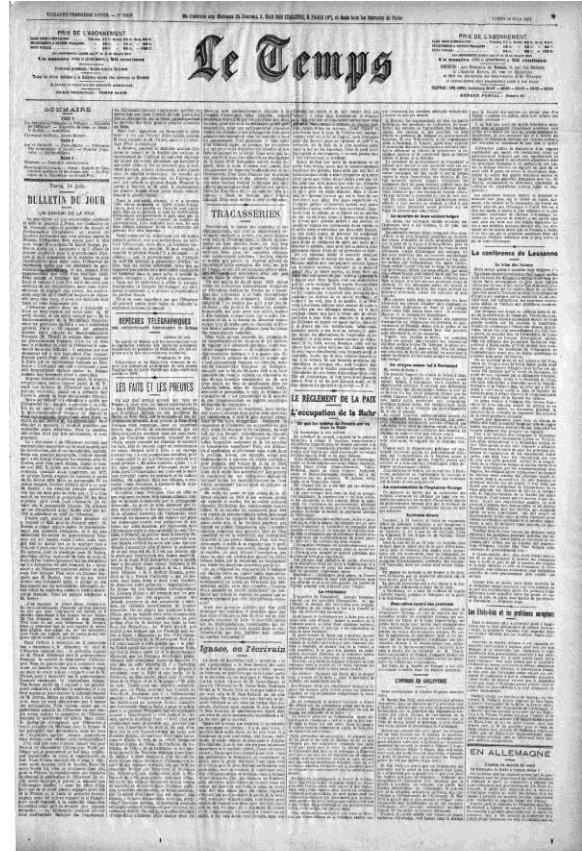
Tevhid-i Efkâr:

24 Temmuz 1923

Ek.1. Tevhid-i Efkâr, 24 Temmuz 1923

Ek.2. Le Temps, 25 Temmuz 1923.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France